

Národna vzgoja.

(Spisal Jos. Ciperle.)

65.

Stroga narodna vzgoja ima pa ravno ojačiti človeka, da se ne sramuje nikjer in nikdar svojega jezika, da mu skuša pomagati do veljave in ugleda, kjer le more, da se upira povsod z vsemi silami, kjer se mu skuša kratiti ta veljava, in kjer bi se skušal potisniti v kak kotic ali spravljati iz rabe. A oni človek, ki še sam svetuje ali deluje, da zgublja njegov jezik veljavo, ali koji gleda samo brezbrizno tako obveljanje svojega jezika, ta ni narodnjak, ta nima pravice imenovati se Slovenca. Pazite rojaki, prosim vas, na svoje izvoljence, se li ne pregrešé kedaj v tem obziru. Vaša sveta stvar je, izvajati iz tega stroge posledice. Tu nimate prizanašati nikomur, prizanašanje bi bilo tu pregreha zoper narodnost. Tu nima nobene pravice pregovor, ki veli: Jedenkrat ni nobenkrat. Nobenkrat nima biti noben izvoljenec naroda popustljiv ali brezbrizen gledé jezika. Izjavite mu takoj, da nima pravice zastopati vas več, drugače se proglasite vi sokrivcem njegovim.

A da se ne pregrešamo zoper naš jezik, v to treba je, da se ga uči vsak rojak tako temeljito in tako vestno, da ne pride ž njim niti v govoru niti v pisavi v zadrego, da ga rabi vsled tega tudi lahko zmiraj in povsod.

To zadačo izvesti poklicane so pa v prvi vrsti naše šole, a ne samo ljudske, ampak vse šolstvo na Slovenskem poklicano je v to, da goji z vso skrbljivostjo in natančnostjo naš mili slovenski jezik. A tudi že sama ljudska šola imela bi postaviti pri svojih učencih tako trdno podlago v materinem jeziku, da bi je ne omajal najhujši vihar. Toda žalibog, pri pouku v našem jeziku so povsod strašne zapreke.

Prvič: obiskavati bi morali naši otroci redno šolski pouk.

Drugič: šole ne bi smele biti tako oddaljene druga od druge, da bi otroci res lahko obiskovali jih redno.

Tretjič: šole po vsem Slovenskem morale bi biti pa tudi uravnane tako, da bi se poučevali v njih vsi predmetje jedino le v slovenščini.

66.

Te točke so tako same ob sebi umevne, da se dozdeva skoro, da je nepotrebno govoriti o njih obširneje. Toda najpreprostejša stvar zahteva dostikrat obširnejše razprave, nego najtežavnejša. Taka je tudi s temi točkami.

Že prva točka, da imajo otroci redno obiskavati šolski pouk, dela toliko težav in križev učiteljem, starišem in otrokom samim. Lehko je umeti, da so bili, so in bodo med zadnjimi vedno taki, ki gredo mesto v šolo raje na potep. Saj vsak otrok ne razvidi prav lahko, da mu je šolski pouk v korist; vsak pa čuti, da se mu pohajkovanje zunaj šole mnogo bolj prilega, nego sedenje v šoli. Toda ob te nazore se lahko spravijo otroci, ako le hočejo stariši ali oni, kojim je izročen otrok v skrb. Videlo se je pa tudi že mnogokrat, da so se ti potepuhi prelevili v najboljše učence, kojih je bil lahko vsakdo vesel. Saj navadno ti potepuhi niso najslabeje nadarjeni otroci; saj vidimo, kolike zvitosti in pretkanosti treba jim je, da se jim je mogoče odtegniti šoli. Tudi vidimo, da se zunaj šole vedno pečajo s kakim predmetom, če tudi dostikrat s takim, ki nikakor ni primeren njihovi starosti. Kakor sem že dejal, temu se pride lahko v okom, ako se začne le postopati strogo proti takim potepuhom.

A druga je, ako so stariši manj strogi ali celo tako nepremišljeni, da odtegujejo sami otroke od šolskega pouka. Čemu je treba mojemu sinu učiti se vsega tega! Ta fraza, žalibog, še ni izginila med ljudstvom. Ali kaj je treba kmetu in rokodelcu toliko pouka, i. t. d. Da mu ga je treba, o tem vendar ni dvoma. Tudi naš kmet potrebuje krvavo dan danes onega znanja, ki si ga pridobiva v šoli; in kaj še le rokodelec in obrtnik. Ta dva stanova se sedaj brez šolske omike prav nič razvijati ne moreta. Še obstojata težko brez nje. Rokodelci in obrtniki so namreč ravno v sedanji dobi v vedni nevarnosti, da jih ne izpodrijejo inteligentnejši tekmovalci. Ravno to je bil zadnje čase propad marsikoga, da ga je prekosil tekmovalec, ki se je vdeleževal rednejšega pouka v mladosti.

Tretja zapreka temu je pa uboštvo mnogih roditeljev. To ravno zakrivlja v največ slučajih, da ne hodijo otroci redno v šolo. Res je, da ljudska šola ne stane starišev niti krajcarja; a to je pa tudi resnično, da so sposobni otroci sem ter tje za marsikako delo, za koje stareji ljudje nimajo sposobnosti in ne časa. Žalostno je pa ravno to, da je toliko roditeljev, ki mogó preživljati svojo obitelj le s pomočjo svojih otrok. So li to zdravi pojavi sedanjega socijalnega življenja?

Nikakor ne. Maščevalo se bode pa to tudi prej ali pozneje. Socijalni demokrati pač pravijo, da imajo tudi proti tej socijalni bedi zdravilo. Neka točka njih programa veli: „Otroci se imajo rediti na splošne stroške.“ — Ali pa veste, kaj se pravi to? To se pravi raztrgati vse vezi, ki spojajo stariše z otroki, to se pravi, razdreti zakon, to se pravi vničiti najmoralnejšo in najnaravnejšo inštitucijo človeško, to — je družina.

67.

Videli smo v zadnjem poglavji, da žalostne družinske razmere ovirajo predostikrat duševni napredek otrokov. Samo ob sebi je pa tudi umevno, da nič manjih zaprek ne delajo telesnemu napredku. A vendar je družina poklicana v prvi vrsti, da stori za naraščaj človeški vse, kar mu je potrebno k telesnemu in duševnemu prospehu. Se ve to je pa jedino mogoče onim družinam, kojim se ni boriti vsak dan za svoj obstanek, ki niso vedno v skrbeh, s čim se bodo nasitile danes ali jutri. To je mogoče onim družinam, ki mirno uživajo plodove svojega truda ali pa svojega bogastva, kojega so si pridobile brez vsakoršnega truda. Nič ne ovira bolj otroške vzgoje, nego beda v družini. Ona slabi vsako silo človeško, ona skali vsako veselje, ona odtuja stariše otrokom; kratko in malo: beda je največa zapreka dobre vzgoje.

Družina je tedaj prva in najvažnejša, a tudi najboljša vzgojiteljica človeka, a ne pozabimo: družina brez bede. Mnogi, ki se bavijo dan danes s tem vprašanjem, kako bi odstranili sedanjo bedo, koja se razširja tako mogočno v socijalnem življenji, prišli so do zaključka, da se mora odstraniti družina. A to bila bi največa napaka. Ravno ako hočemo izgnati bedo iz življenja, moramo ojačiti družino; in ojačili jo bomo, ako bomo vzgajali in na pravo pot obračali vse zmožnosti človeške: um, srce in voljo. Potem prevideli bodo ljudje, da tista pretirana skrb za samega sebe, in le za samega sebe, stvarja na drugi strani velikansko bedo. Povsod tam, kjer se bogatijo brez mere nekateri, propadajo v uboštvo drugi.

Izginila bode beda iz življenja le tedaj, kedar bode dobival delavec svoje zasluženno plačilo, le tedaj, in prej ne. V sedanjosti ga ne dobiva nobeden, in zato narašča tako mogočno uboštvo med ljudstvom, in bogastvo kopiči se tako prešerno v rokah nekaterih maloštevilnih posameznikov.

68.

Znano je, da socijalisti nameravajo razrušiti družino, kedar pridejo do oblasti. Toda kakor kaže vse, rušiti jim ne bode treba mnogo, saj razrušile bodo družino že prej sedanje razmere. Saj socijalizem je le posledica sedanjih žalostnih razmer v življenji. Rušijo se pa družine dan danes na vsakoršen način. Povsod pojemljejo že one vezi, ki so nekoč vezale ženo na moža in otroke na stariše. V premnozih slučajih mož že ni več sam reditelj svoje družine, le predostikrat mora tudi žena zraven svojih domačih opravil služiti še zvonaj hiše denar, da se preživlja družina. Moževe sila že v premnozih slučajih ni več zmožna pridobiti vsega potrebnega. Kako pa opravlja takova žena svoja domača opravila, o tem pa tudi ni dvomiti. Mož hodi na delo, žena isto

tako, otroci se pa vzgajajo sami. Toda kakó, o tem pa zopet ni dvoma. Celi dan ne vidijo starišev, ne čujejo niti najmanjšega dobrega pouka od njih, in celo zvečer, ko se vračajo stariši domu, ni časa za pouk, kajti trudna telesa silijo le v postelj, kajti treba si je nabrati zopet novih moči za delo prihodnjega dne. Kaj so taki stariši otrokom! Kaj družega neki, nego vsak drug človek. Kaj neki naj veže te otroke na svoje roditelje? Morda tista borna piča, koja se jim daje vsak dan, ali pa tudi celo ne. Žalostno je to.

Tako rušijo se družine v tako zvanih nižih slojevih ljudstva. Ali je pa morda to bolje v tako zvanih srednjih slojih? Tudi tukaj se nam kaže ista žalostna prikazen. Tudi tukaj vrši se propad družinskega življenja, a le na nekako skrivnejši način. Tudi srednjim slojem človeške družbe ni mogoče skoro nikjer več skrbeti primerno za svoj naraščaj, tudi ti propadajo, kajti tudi možje teh slojev nimajo največ toliko, da bi mogli dostojno skrbeti za svoje družine. Tudi tu vidimo opravljati žene še druga opravila razen domačih, da se le olajša nekoliko tisti kruti boj za bitje. Koliko žen uradnikov, učiteljev in družih tacih trpinov mora se baviti s šivanjem obleke, z izdelovanjem klobukov in družih reči za druge ljudi, da je le mogoče rediti družino. — In otroci nižjih in srednjih slojev, ali niso primorani predostokrat tudi ti služiti denar že v svoji nežni mladosti, in celo mnogokrat s tako težavnim delom, ki mora ugonobiti v kratkem vse njih telesne sile.

69.

Zdaj ostanejo še oni sloji, koje nazivljamo v svojem slepem servilizmu više stanove. Tem pač ni treba skrbeti, kaj bodo jedli jutri, s čim se bodo oblekli; k večemu dela jim preglavico sem ter tje, kaj posebno finega in izbranega bodo jedli jutri, ali pa, kako posebno novomoderno obleko bodo oblekli jutri, i. t. d. Mislili bi lahko, da se ti stanovi posebno odlikujejo po svoji skrbi za dobro vzgojo otrok. A temu tudi ni tako. Tu celo prav nič ne vzgajajo stariši svojih otrok. Precej po rojstvu gre otrok že v tuje naročje, v naročje v to najete dojenice. Pozneje ga prevzame guvernanta v svoje varstvo, in še pozneje domač učitelj in učiteljica, ali pa gre v kak penzjonat, institut, ali kamor si že bodi.

Potem se pa premnogokrat prigodí, da otrok dovršivši studije in vrnivši se domú celo ne spozna svojih starišev. Lepa reč to, saj pa tudi ni čuda. Ali naj ljubi takov otrok takove stariše? Tako se od-tujajo tudi tu otroci starišem, tudi tu ni pravega družinskega življenja; in tedaj sploh ne moremo priti do družega zaključka kot do tega: Naše družinsko življenje se ruši, naše družine gredó rakovo pot, in razpadle bodo še prej, nego je pričakovati socialne prekucije. A

ravno popolen propad našega družinskega življenja bode provzročil to, po čemur hrepene socijalisti: popolen razpad sedanje človeške družbe.

Bog zna, če se izpametuje človeški rod še prej?

70.

Druga zapreka pri pouku našega materinega jezika je ta, da so šole po naši domovini preveč oddaljene druga od druge.

Pravijo, da šolstvo pri nas cvetè. To je strašna izmišljotina. Bog vé, čemu smo si neki izmislili to frazo, saj je ne vrjame tako nobeden. Saj vidimo po celi Avstriji, koliko truda je treba povsod, da se osnuje kaka nova šola, ali da se razširi že kaka obstoječa; saj vidimo, kako slabe plače dobivajo učitelji — na Kranjskem n. pr. med učiteljevo in biričevo plačo ni nobene razlike, — saj vidimo, koliko dela imajo šolski soveti s šolskimi zamudami. Koliko vasi je še pri nas, kojih otroci ne hodijo sploh nikamor v šolo, ker jim je predaleč, in šole se tudi ne snujejo tam, ker ni morda onega števila otrok tam, kojega zahteva postava. Koliko je dalje pa tudi tacihi vasi, kojih otroci imajo le tri dni na teden šolo, ali samo po zimi, i. t. d.

Potem se pa sleparimo s frazo, da šolstvo pri nas cvetè. Pri šolstvu ne vidi nobeden nič drugega, nego to, da stane mnogo denarja. Zato se gleda pa tudi tu na vsak krajcar, med tem ko se siplje dostikrat za nepotrebnosti s polnimi rokami. Vendar se pa čuje mnogokrat, da sedanja šola nima posebnih vspehov. S tem predbacivanjem so pa nekateri takoj gotovi. Ali naj pa naši učitelji pri tacihi okoliščinah, ki vladajo sedaj pri šolstvu, delajo čudeže? Se ve, to bi še tudi zahtevali mnogi. Toda to ne gre. Raje naj se skrbi, da se bode šolstvo res razcvitalo, naj se ponudi v resnici prilika vsacemu državljanu, da se mu bode mogoče izomikati po šolah, in potem še le reklo se bode lahko, da šolstvo napreduje in se razcvita.

Posebno mi Slovenci potrebujemo odličnega šolstva za utrditev svojega jezika in svoje narodnosti.

71.

Tretjič: šole po vsem Slovenskem bi morale biti pa tudi uravnane tako, da bi se poučevali v njih vsi predmeti jedino le v slovenskem jeziku.

Čudno dozdeva se tujcu, ako bi čul, da se mora to tirjati pri nas. Saj je to tako samo po sebi umevno, in najodličnejši pedagogi vseh časov in narodov so bili vedno tega menenja, da se ima vršiti prvi pouk le v materinem jeziku. Čudno je v istini pa tudi to, da to pravilo velja za vse narode, samo za avstrijske in ogrske Slovane, in

posebno za nas Slovence pa nima nikake veljave. Po večini naših šol, če imajo le par razredov, vrine se takoj nemščina ali pa italijanščina. In kako se pa tudi utemelji to ravnanje. Pravi se, da bode to le v korist narodu samemu, da si bodo mogli pojedinci služiti svoj kruh tudi na tujem. Toda tega se pa ne premisli nikdar, da je to jako žalostno za vsak narod, ako je primoran iti s trebuhom za kruhom v tuje dežele. Res je, da se izseli dan danes mnogo našega naroda posebno v Ameriko. Ubogo ljudstvo! Naša bogata slovenska zemlja ti ne daje več dovolj hrane. Ali je res tako ubožala? Oj, nikakor ne. Še je tako bogata, še je tako odlična, kakor je bila nekoč. O nje bogastvu bi se živeli še lahko naši pozni rodovi; saj vidimo, kako se redé o njem tuji priseljenci. Naš narod se izseljuje, a tujci se priseljujejo v vedno obilnejšem številu, in vsem gre dobro, vsi obogaté v naši mili domovini. A da se tem ljudem prihrani trud učiti se slovenščine, zato morajo se uriti sloveski otroci v nemščini, in pa zato, da lože izvandrajo. To je žalostna slika.

Kako izborno se pa tudi naučé naši otroci nemškega jezika! Kakí vrli teotonski pohrustarji so pa tudi potem vsled svojega znanja z nemškim jezikom. Ubogi nemški jezik!

Ni se čuditi tedaj, da gre naša narodnost rakovo pot, saj ji manjka skoro povsod glavnega temelja: izobrazbe v slovenskem jeziku. Ako se to ne predružači v kratkem, potem čaka našo narodnost najbrítkejša usoda. V kratkem pisalo se bode potem lahko: „Bili so Slovenci!“ —

72.

Razen slovenščine moral bi pa še vsak količkaj zaveden Slovenec umeti in govoriti še kak drugi slovanski jezik. Čudno je to, da se Slovenec z Nemcem in Hrvatom pogovarja v jednem in istem jeziku: namreč v nemščini. To niso posebno zdrave razmere. Všeč bi bilo pač marsikomu izmed nas, ako bi se Hrvati učili slovenščine; še bolj prav bi nam bilo morda, ako bi se Rusi bolj zanimali za nas. A tega nam pa ne pride na um, da bi se morali prav za prav zanimati mi za te narode bolj, nego smo se do sedaj. Kake pojme imamo n. pr. še dan danes o Rusiji in o Rusih. Gotovo manj vemo o tem, nego o najmanjši nemški državi. Rusija je za nas še vedno španjska vas. Vidi se nam pri vsaki besedi, ki jo izustimo o Rusih, kako nerodno nas je polizala evropska kultura. Vidi se nam vedno, iz kakega sumljivega vira zajeli smo svojo modrost o Rusiji, ako smo sploh kedaj kaj zajeli. Koliko nas je neki, ki smo se sploh kaj pečali o tem predmetu, in tisti, ki smo se, tisti imamo jasne a tudi vse drugačne pojme o tem, nego so oni, ki so razširjeni povsod po sovražnikih ruskega naroda.

Ker razen nemščine ne zna večina Slovencev nobenega družega jezika, zajema zato svojo modrost o ruskih odnošajih le iz nemških knjig in časopisov. Toda kako kalni so ti viri, o tem je najbolje, da navedem nemško pričo, nemškega učenjaka in pisatelja z imenom Friedrich Meyer von Waldeck.

V svoji knjigi: „Russland, Einrichtungen, Sitten und Gebräuche“ piše omenjeni pisatelj: „Unsere Zeitschriften schwelgen von Originalcorrespondenzen aus dem Zarenreiche, jede Buchhändlermesse zählt neue, nicht selten umfangreiche Werke über Russland, sein politisches, geistiges und sittliches Leben, und über kein Land der Welt ist Deutschland schlechter unterrichtet, als über das grosse slavische Land an seinen Ostmarken.“

„Wie ist das möglich — fragt man sich — wie ist das denkbar bei der vielgerühmten deutschen Gründlichkeit und Gewissenhaftigkeit? Die tiefbeschämende, leider untastbare Antwort lautet: An Russlands Grenze verhüllt die deutsche Gründlichkeit und Gewissenhaftigkeit ihr Haupt. Deutschland ist durchtränkt von starrer, an grundlosen Vorurtheilen genährter Antipathie gegen Russland und seine Regierung. Von der Tagespresse — wenige Ausnahmen bestätigen die Regel — wird diese Abneigung ausgesät, gepflegt und grossgezogen. Die Mehrzahl deutscher Zeitungscorrespondenten in Russland, die weder die Sprache, noch das Volk, noch die eigenthümlichen Lebensbedingungen des Staates und seiner Angehörigen kennen, schreiben wie es ihren Arbeitgebern, den Redactionen behagt, und diese verlangen die Speise, die ihren Lesern vorzugsweise mundet.“

„Und wie entstehen die meisten unserer grösseren Werke neuen Datums über Russland? Es erscheinen die umfangreichsten Schriften über das Zarenreich, die seine bedeutsamsten Lebensäusserungen zu schildern unternehmen. Und doch waren ihre Verfasser weder in Russland, noch kennen sie die Sprache jenes Landes und was sie schreiben, haben sie theils aus unzuverlässigen Quellen zusammengelesen, theils sich von abenteuernden Landfahrern erzählen lassen. Dass diese Publicationen von Unwahrheiten, groben Fehlern, ergötzlichen Missverständnissen und den augenfälligsten Beweisen grösster Unkenntnis wimmeln, ist nicht zu verwunden. Und eine urtheilslose Kritik setzt schliesslich allem die Krone auf, posaunt dergleichen Werke als epochemachende und gediegene Erscheinungen aus und erwirbt ihnen bei der grossen Menge Glauben und Vertrauen.“

(Dalje prih.)